

Виклики та перспективи гуманізації сучасної інженерної освіти: роль викладача

Затвердження у сучасному суспільстві гуманістичних, демократичних цінностей призвело до того, що людина сьогодні має набагато більше прав та свобод, ніж у минулому, незалежно від своєї статі, національності чи віросповідання. Полювання на відьом, публічні страти, жорсткі тілесні покарання дітей та юнацтва у навчальних закладах, право чоловіка для побиття жінки, що визнавалось суспільством, рабство з правом побиття або навіть вбивства господарем своїх рабів - всі ці та багато інших негативних явищ для цивілізованих країн лишилися у минулому. Все це значною мірою завдяки гуманістам, які піднімали перед суспільством проблеми цінності людського життя, рівності людей, свободи, освіти, права людей обирати свій життєвий шлях, розвиватися, реалізовувати свої здібності тощо. Ми живемо в суспільстві, в якому багато проблем, але в суспільстві кращому, ніж, скажімо, сто або більше років тому назад.

Але сьогоднішня цивілізація - це й нові виклики для людства. Й знову саме гуманісти - психологи, соціологи, філософи - піднімають критичні питання суспільства, пов'язані із інформатизацією, глобалізацією, комерціалізацією та іншими явищами. Гуманітарні проблеми - це проблеми, що стосуються не тільки людей певних гуманітарних професій, це проблеми, важливі для кожної людини й суспільства у цілому.

Й сьогоднішній інженер має бути здатним до рефлексії свого життя, його цілей та смислів, позитивного та негативного впливу техніки та технологій на життя людей тощо. Одне з критичних питань сьогодення, над яким мають міркувати й майбутні інженери - суперечність між приростом інформації та загальним рівнем знань у суспільстві. Інформація та знання не є тотожними, й у сьогоднішньому інформаційному суспільстві збільшується кількість людей, які більшою мірою емоційно реагують, ніж критично, глибоко осмислюють

інформацію. Психологи та педагоги у зв'язку з цим вводять нові поняття: “лайкове мислення”, “інформаційний псевдодебілізм” тощо.

Розказуючи студентам про ці явища та про сьгоднішні дослідження мозку з проблем ефективного навчання, викладач має спрямувати їх на усвідомлення важливості працювати над собою все життя, навчатись, розвиватись та інтелектуально напружено працювати. У цьому, ми вважаємо, полягає одна з цілей гуманітарного навчання сучасних майбутніх інженерів. У той же час питання гуманізації та гуманітаризації інженерної освіти наразі є одним із актуальних, що активно дискутується сьогодні у суспільстві.

В.М. Жуков, відзначає проблеми гуманітарного навчання у ВНЗ: “по суті справи нам говорять, що гуманітарне знання як би “по той бік” науки. Воно, звичайно, як би з однієї сторони, визнається, але з іншої - тут же заперечується, і в кращому випадку до нього починають ставитись як до якоїсь неповноцінної науки” [1, с. 31].

Останнє твердження особливо гостро характеризує ставлення деяких представників інженерно-технічної наукової спільноти до гуманітарного знання. У той же час в сучасних умовах бурхливого реформування вищої освіти, необхідно пам'ятати про історичну місію університету як середовище різностороннього розвитку особистості та середовище надбання “універсального знання”.

Забезпечуючи прагматичну спрямованість освіти, потрібно пам'ятати й про відповідальність вищих навчальних закладів з точки зору розвитку наукового мислення, глибокого розуміння соціальної місії своєї професії студентами, передачі культурної спадщини, розвитку моральних якостей.

Важливим для професійної підготовки сучасного фахівця інженерного профілю є блок соціально-гуманітарних дисциплін, який дозволяє не тільки розвинути широкий кругозір та ерудицію студента, але й відповідає за формування комунікативної, соціальної компетенції, розвиває креативне мислення, розуміння суспільних процесів та їх закономірностей. Формує здатність переконувати, аргументувати, розуміти іншу людину, ефективно

взаємодіяти, керувати колективом. В решті решт, захищає від сліпої маніпуляції та розвиває критичний аналіз процесів, що відбуваються у соціумі та між людьми. Іноземний досвід, зокрема американський, також демонструє значну увагу до гуманітарної складової підготовки майбутнього інженера. В умовах автономії університетів маємо надію, що суто прагматичний підхід не перекреслить й традиції українських вищих навчальних закладів надавати важливу гуманітарну підготовку майбутнім фахівцям інженерного профілю.

Одним з цікавих методів роботи зі студентами під час вивчення дисциплін гуманітарного, зокрема психолого-педагогічного циклу, є написання есе як самостійної роботи. Есе - це невелика за обсягом письмова робота. Така робота є поширеною у західних вищих навчальних закладах, зокрема при вступі абітурієнтів до ВНЗ. Есе є більш доцільною роботою, ніж написання рефератів сьогодні, коли велика кількість рефератів за найрізноманітнішими темами розміщуються в Інтернеті вже готовими.

По-перше, есе розвиває навички письмового мовлення, а за даними деяких досліджень письмове мовлення у студентів розвинуто гірше, ніж усне. Причина цьому - у тому числі через незначну кількість самостійних завдань, які вимагають письмового викладення своїх думок. По-друге, есе передбачають критичне мислення, рефлексію, аргументацію своїх думок.

Описуючи власний досвід, одне з завдань для написання есе, яке ми пропонуємо студентам, передбачає рефлексію щодо своєї професії, навчання у НТУ “ХПІ” та свого професійного майбутнього. Студенти пишуть про те, чому обрали саме цю професію та наш ВНЗ та яким чином отримання диплому у найближчому майбутньому допоможе їм у досягненні своїх життєвих цілей. Інше завдання для написання есе - “Освіта в інформаційному суспільстві” - передбачає його написання після ознайомлення з двома статтями. Ці статті - це дві протилежні точки зору на інформаційне суспільство. О.С. Бурякова у своїй статті якраз піднімає питання про статус інформації та знання в інформаційному суспільстві й відзначає, що значна частина людей сьогодні в умовах “інформаційного шуму” віддають перевагу інтелектуальній пасивності,

байдужості, ніж інтелектуальному напруженню, осмисленню, вирішенню складних завдань. Мітіо Каку навпаки демонструє оптимістичний погляд. Він пише, наприклад, що у майбутньому будуть переважати творчі професії, кожна людина буде будувати траєкторію свого навчання та вдосконалення самостійно, у той же час не потрібним буде запам'ятовування, оскільки розвиток інформаційних технологій дозволить людині, “моргнувши віями” миттєво отримати потрібну інформацію. Студенти мають можливість критично осмислити ці статті, погодитись чи заперечити ідеї авторів статей, аргументувати свої оцінки та зробити свої прогнози щодо освіти майбутнього.

Під час лекцій, коли вивчаються питання щодо того, як навчитися ефективно навчатися, також піднімаються проблеми освіти в інформаційному суспільстві. Наприклад, наводяться дані досліджень про те, що дистанція між розумними та дурними в сучасному суспільстві збільшується, незважаючи на доступність інформації. На цих лекціях також вивчаються питання щодо кращого запам'ятовування матеріалу (використання спеціальних прийомів, інтервальне повторення тощо), прийомів боротьби із прокрастинацією (схильності до відкладання важливих справ, у тому числі у навчанні), стратегій кращого осмислення інформації та глибшого вивчення наукового матеріалу. На лекціях використовуються дослідження психологів та нейробіологів.

Вважаємо важливим також починати вивчення психолого-педагогічних дисциплін з історичних питань. Наприклад, педагогічні дисципліни можуть починатись з історії розвитку вищої освіти у світі: прообраз вищої освіти у Стародавній Греції, аналіз умов, що призвели до виникнення науки та особливого статусу знання і навчання серед еллінів, виникнення перших університетів в Європі, історія жіночої освіти, історія вищої освіти в Україні. Особлива увага приділяється соціально-культурним причинам інтелектуального розквіту у певні часи у світі. Робиться ретроспективний аналіз для нашого часу. Наприклад, значення мотивації успіху, яка часто супроводжує економічний, інтелектуальний та культурний розквіт у країнах світу.

Психологічні фактори, що впливають на успішність навчання також можуть виявитись цікавими. Робиться наголос на те, що хоча людина часто відчуває соціальний тиск з боку інших людей, які можуть як перешкоджати успіхам через упереджені вислови, так і насміхатись з невдач, але вона має навчитись відсторонюватись від такого впливу, брати на себе відповідальність за своє навчання та домагатись успішних результатів. Розглядаються й позитивні наслідки соціального навчання та роботи у колективі. Цікавість викликає ефект очікувань про те, що позитивні очікування викладача щодо здібностей студента може добре вплинути на результативність його навчання. А також теорія атрибуції та вивченої безпомічності (студенти, що пояснюють свої навчальні невдачі поганими здібностями, стикаючись з труднощами, перестають намагатись вирішити завдання навіть тоді, коли вони студентам під силу). Відповідне атрибутивне навчання може допомогти покращити навчальні успіхи студентам, адже допомагає повірити у свої можливості.

Педагогічні дисципліни є цікавими та важливими для майбутніх інженерів, адже, з одного боку, йдеться про необхідність викладання у вищій школі з використанням активних методів навчання та забезпеченням розвитку здібностей студентів, а, з іншої, робиться особливий наголос на необхідність активної позиції студентів щодо свого навчання, здобуття нових знань, інтелектуального та особистісного розвитку. Адже, освіта магістра не має закінчуватись з отриманням диплому про вищу освіту, відповідно до особливостей сьогодення освіта людини має тривати протягом всього її життя.

Таким чином, важливою місією сучасної вищої освіти має бути розвиток гуманістичних цінностей у майбутніх інженерів і цю функцію виконують, перш з все, гуманітарні дисципліни, що розвивають незалежність і критичність мислення, соціальну компетентність та забезпечують особистісний розвиток студента. Забезпечення високої якості викладання гуманітарних дисциплін вимагає від викладача відбору цікавого та актуального змісту навчання, мотивації студентів, використання проблемних та творчих завдань, активних методів навчання, практичної та загальнокультурної спрямованості навчання.

Список літератури:

1. Жуков В.Н. О причинах кризиса гуманитарного знания /В.Н. Жуков // Alma mater. - № 7. - 2013. - С. 28-31.